

УДК 37.01(036) + 373.31

© Іонова О. М., Ма Лі, 2024.

<https://orcid.org/0000-0002-9306-5553>

<https://orcid.org/0000-0002-1864-6198>

<https://doi.org/10.34142/23128046.2024.56.05>

**О. М. Іонова,
Ма Лі**

ВАЛЬДОРФСЬКА ПЕДАГОГІЧНА ОСВІТА: ІСТОРІЯ ТА СУЧАСНІСТЬ

Актуальність дослідження зумовлена потребою аналізу передового зарубіжного досвіду підготовки вчителів та недостатністю висвітлення в українських наукових джерелах питань вальдорфської педагогічної освіти (ВПО).

Мета дослідження – розкрити особливості вальдорфської педагогічної освіти. Завдання: висвітлити становлення та сучасний стан діяльності центрів вальдорфської педагогічної освіти; з'ясувати структуру програм підготовки вальдорфських учителів та специфіку їх реалізації.

Використано комплекс загальнонаукових методів (аналіз, синтез, узагальнення, порівняння, класифікація наукових джерел), що уможливило розкриття ступеню наукової розробки проблеми, історичних і порівняльно-зіставних, що дозволило з'ясувати специфіку здійснення ВПО.

Висвітлено процеси становлення та розвитку ВПО: від двотижневого вступного освітнього курсу для вчителів першої вальдорфської школи (Р. Штайнер) через відкриття центрів із підготовки вальдорфських учителів за межами Німеччини до сьогодення (існування у світі 173 центрів ВПО).

Розкрито специфіку функціонування закладів ВПО: подвійна сертифікація програм підготовки (під патронатом державних та вальдорфських регулювальних органів), вимоги до вступників, залежність форм (очні курси бакалавріату та магістратури, часткова зайнятість, онлайн-курси тощо) та тривалості (від 1–2 до 4–6 років) навчання від наявності базової педагогічної освіти, вальдорфського (антропософського) досвіду, обраної вчительської спеціалізації.

Схарактеризовано структуру програми підготовки вальдорфських учителів, що включає такі основні цикли: вивчення антропософської антропології як фундаменту вальдорфської педагогіки та самоврядування школи; предметно-науковий цикл, спрямований на поглиблення розуміння окремих галузей викладання та їх ролі у формуванні та розвитку дитини; справи й робота у сфері різних видів мистецтва (музика, акварельний живопис,

малювання, ліплення з глини, евритмія та формування мовлення, театральна імпровізація, лендарт тощо).

Відзначено й інші особливості ВПО: відсутність заліків та іспитів, участь здобувачів у різних видах діяльності (самоосвіта й саморозвиток, підготовка публікацій, виконання проєктів, стажування у школі та соціально-практична робота тощо).

Ключові слова: вальдорфська школа, «Signature Pedagogy», вальдорфський учитель, підготовка, центри педагогічної освіти, становлення, сучасний стан.

Ionova O.M., Ma Li. Waldorf teacher education: history and modernity. *The relevance of the study is determined by the need to analyze the advanced foreign experience of teacher training and the insufficient coverage of Waldorf teacher education issues in Ukrainian scientific sources.*

The aim of the study is to reveal the specific features of Waldorf teacher education. The tasks are the following: to highlight the formation and current state of activities of Waldorf teacher education centres, to outline the structure of Waldorf teacher training programs and the specifics of their implementation.

A complex of methods has been used for the study. They are general scientific methods (analysis, synthesis, generalization, comparison, classification of scientific sources), which makes it possible to reveal the degree of scientific development of the problem, and historical and comparative methods, which makes it possible to clarify the specifics of the implementation of Waldorf teacher education.

The article depicts the processes of formation and development of Waldorf teacher education: from the two-week introductory educational course for teachers of the first Waldorf school (R. Steiner) through the foundation of Waldorf teacher training centres outside Germany to the present day (the existence of 173 Waldorf teacher training centres in the world).

The specific features of the activities of Waldorf teacher training centres have been revealed. They are double certification of training programs (under the patronage of state and Waldorf regulatory bodies), requirements for entrants, dependence of training forms (full-time undergraduate and MA courses, part-time employment, online courses, etc.) and duration of training (from 1–2 to 4–6 years) on availability of basic pedagogical education, Waldorf (anthroposophical) experience and chosen teacher specialization.

The structure of the Waldorf teacher training program is characterized. It includes the following main cycles: the study of anthroposophical anthropology as the foundation of Waldorf education and school self-governance; a subject-scientific cycle aimed at deepening the understanding of certain fields of teaching and their role in child's development; exercises and work in various types of art (music, watercolour painting, drawing, clay modelling, eurhythmy and speech formation, theatrical improvisation, land art, etc.).

Other features of Waldorf teacher education have also been determined. They are: the absence of tests and exams, teachers' participation in various types of

activities (self-education and self-development, preparation of publications, implementation of projects, internships at school and social and practical work, etc.).

Key words: *Waldorf school, "Signature Pedagogy", Waldorf teacher, training, teacher training centres, formation, current state.*

Вступ. Ключовою фігурою діяльності Нової української школи на засадах дитиноцентризму та особистісно-зорієнтованої моделі освіти, партнерської взаємодії та співпраці між учителем, учнем і батьками має стати вмотивований учитель. Це вимагає поліпшення системи педагогічної освіти для підготовки вчителів нової генерації.

Удосконалення вітчизняної професійно-педагогічної освіти зумовлює увагу та передбачає аналіз зарубіжного досвіду, зокрема понад столітнього досвіду вальдорфської системи педагогічної освіти.

Вивчення наукових джерел свідчить про те, що проблема особистості вчителя та його підготовки посіла чільне місце в науково-педагогічній спадщині фундатора вальдорфської школи Р. Штайнера (Steiner, 1975, 1984, 1990, 1992). Сучасними зарубіжними науковцями досліджуються, зокрема, питання становлення вальдорфської освіти (Frielingsdorf, 2019; Gabert, 1957; Kiersch, 1978; Uhrmacher, 1995), теоретичні та практичні аспекти підготовки вальдорфського вчителя (Jeuken & Lutzker, 2019; Rawson, 2020; Soetebeer, 2018; Uceda, 2015).

Підготовка вальдорфських учителів в українському науковому просторі досліджується в таких напрямках: становлення вальдорфського учителя в Україні (Maltseva, 2017), гармонізація виховного середовища дитини вальдорфських шкіл (Mezentseva, 2019), тенденції становлення та розвитку вальдорфського руху в Україні (Ionova, Luparenko & Partola, 2021), особистість учителя як наріжна проблема вальдорфської школи (Ionova, 2020), підготовка вчителів музики для вальдорфських шкіл Німеччини (Ionova & Ma, 2023) тощо.

Проте питання вальдорфської педагогічної освіти не отримали належного висвітлення у вітчизняних наукових джерелах.

Мета та завдання. *Мета дослідження* – розкрити особливості вальдорфської педагогічної освіти. *Завдання:* а) висвітлити становлення та сучасний стан діяльності центрів вальдорфської педагогічної освіти; б) з'ясувати структуру програм підготовки вальдорфських учителів та специфіку їх реалізації.

Методи дослідження. Використано комплекс загальнонаукових методів (аналіз, синтез, узагальнення, порівняння, класифікація наукових джерел), що уможливило розкриття ступеню наукової розробки проблеми; історичних і порівняльно-зіставних методів, що дозволило з'ясувати специфіку здійснення вальдорфської педагогічної освіти.

Результати. Зародившись з однієї – першої вальдорфської школи (м. Штутгарт, Німеччина, 1919 рік) сучасний вальдорфський рух охоплює 1270 вальдорфських шкіл у 80 країнах та 1928 дитячих садків – у більш ніж 70 країнах світу (Waldorf World List, 2022, 7).

Вальдорфська педагогіка є досить унікальним освітнім явищем, принаймні, з двох причин. По-перше, це «Signature Pedagogy». Термін введено американським дослідником Л. Шульманом (Shulman, 2005, p. 52) для позначення її характеристики унікальних рис педагогічної системи або педагогічного метода. Як «Signature Pedagogy» вальдорфська педагогіка характеризується наявністю власного – світоглядно-філософського, соціально-культурного, психолого-педагогічного, дидактико-методичного фундаменту, а саме: антропософськи-орієнтованої духовної науки, творцем якої є Р. Штайнер. Тому закономірно, що синонімом вальдорфської педагогіки є Штайнер-педагогіка (відповідно синонімічними є поняття вальдорфська школа та Штайнер-школа).

По-друге, вальдорфські вчителі повинні мати спеціальну додаткову вищу освіту, отриману у відповідних сертифікованих закладах – центрах педагогічної освіти. І саме така освіта надає право вчителям працювати у вальдорфській школі.

Учитель є ключовою фігурою в будь-якій школі та будь-якій педагогічній системі. На це вказують усі видатні педагоги, серед яких і Р. Штайнер.

Водночас особливої актуальності питання ролі вчителя, його особистості набуває у вальдорфській школі. Це зумовлено тим, що вальдорфські школи, як принципово вільні та самокеровані, значною мірою базуються на колегіальній праці педагогів й особистості вчителя. Більш того, вальдорфські школи існують завдяки відповідальності, ініціативності та здібностям своїх учителів. Звідси впливають особливі вимоги до того, хто хоче стати вальдорфським учителем та його підготовки (Ionova, 2020, p. 80).

На сьогодні існує 173 центри вальдорфської педагогічної освіти на всіх заселених материках світу, переважна більшість з яких (96) знаходиться в Європі. Серед них – Український вальдорфський навчальний семінар, створений у 1995 р. спільними зусиллями українських вальдорфських ініціатив під егідою Міжнародної Асоціації вальдорфської освіти у Центральній та Східній Європі та на Схід від них (International Association for Waldorf Pedagogy in Middle and Eastern Europe and other Eastern Countries – IAO) (Ionova, Luparenko & Partola, 2021, p. 81).

Р. Штайнер з кінця 1880-х рр. висловлював ідею про освіту дорослих та заснування на антропософських засадах університету для педагогічних та інших професій. Передбачалося, що цю роль буде виконувати Гетеанум – Школа духовної науки та центр Усесвітнього антропософського товариства (Goetheanum – School of Spiritual Science and seat of the Antroposophical Society) (м. Дорнах, Швейцарія), але цей намір не було реалізовано. Однією з можливих причин є те, що не вдалося узгодити антропософську термінологію з понятійним апаратом академічної вищої освіти (Kiersch, 1978).

Слід відзначити, що це певною мірою залишається проблемою й донині, не зважаючи на те, що сучасні вальдорфські педагогічні освітні заклади з академічним статусом (тобто можуть присуджувати ступені бакалавра, магістра й навіть доктора) загалом віднайшли способи поєднувати як академічні, так і

духовно-наукові дефініції, хоча іноді не в той спосіб, як це уявляв Р. Штайнер свого часу.

Наміри Р. Штайнера та його подвижників відкрити вальдорфську школу закономірно висунули на перший план проблему підготовку вчителів. Серед призованих Р. Штайнером людей не всі мали педагогічний досвід, але всі вони були антропософами й освіченими людьми (фахівцями в галузях філології, математики, природознавства, медицини, мистецтва тощо).

Перед відкриттям першої вальдорфської школи Р. Штайнером упродовж двох тижнів (із 21 серпня по 6 вересня 1919 року) було проведено вступний навчальний курс.

Звертаючись із вітальною промовою до учасників курсу, Р. Штайнер наголосив на величезному значенні заснування першого антропософського освітнього закладу: «Вальдорфська школа має стати справжньою культурною подією, здатною оновити духовне життя сучасності. Ми повинні усвідомлювати це оновлення, цей переворот; адже весь соціальний рух зрештою сходить до духовного, і шкільне питання є одним з численних «палаючих» духовних питань сучасності. Вальдорфська освіта має бути використана для реформування й революціонування шкільної системи. Успішність цієї культурної події залежить від вас, знаходиться у ваших руках. Вам дається приголомшлива можливість надати приклад... Вальдорфська школа стане практичним доведенням успішності антропософського світогляду,... виходячи у викладанні й вихованні з вимог цілісної людської істоти» (Steiner, GA 300a, 1975, p. 61).

Програма курсу була досить інтенсивною та концептуально охоплювала різні аспекти антропософії й педагогіки, включаючи такі три цикли: ранкові лекції з антропософської антропології «Загальне вчення про людину як основа педагогіки» (Steiner, GA 293, 1992); денні лекції з методики та дидактики «Мистецтво виховання: методика і дидактика» (Steiner, GA 294, 1990); післяобіднє обговорення різних тем з організації та планування освітнього процесу «Семінарські обговорення та лекції з навчального плану» (Steiner, GA 295, 1984).

В означених циклах було дано фундаментальний виклад антропософського образу людини, розгляд розумових, емоційних і вольових аспектів людської істоти в їх прояві на різних стадіях життя, а з огляду на це – синтез підходів до викладання шкільних дисциплін.

Із моменту відкриття школи й до своєї смерті (1925 р.) Р. Штайнер регулярно відвідував школу і проводив безліч зустрічей з учителями для корегування й доробки вальдорфських підходів, вирішення різноманітних теоретичних та практичних питань.

Вимоги, що висувалися Р. Штайнером до вчителів, були досить високими: вони мали самостійно й вільно формулювати зміст уроку, працювати без жорсткої прив'язки до підручників. Потрібно було знайти нові форми для викладання й художнього оформлення навчального матеріалу. Окрім цього, учительському колективу треба було знайти себе у кропіткій праці колегіального самоврядування.

Хоча Р. Штайнер і був керівником школи, він поважав свободу кожного вчителя та вчительського колективу загалом, тому керував, висуваючи нові цілі, пропонуючи нові ідеї (наприклад, зробив постійною темою щотижневих учительських конференцій обговорення конкретних учнів з їхніми проблемами), відмічаючи сильні та слабкі аспекти вчительської праці, слідкуючи за тим, щоб учителі вчилися глибше й краще розуміти дитину, а також не втрачали з поля зору вимоги суспільства до випускників тощо. Отже, через поглиблення антропософських знань, вирішення конкретних практичних питань, здійснення постійного самоаналізу й самоосвіти вчителі вдосконалювали свою професійність і майстерність.

Штутгартська школа весь час приймала відвідувачів, які хотіли дізнатися про вальдорфську педагогіку. Р. Штайнер також отримував запрошення провести курси в різних європейських містах. Поза Німеччиною він прочитав вісім циклів лекцій про мистецтво виховання: у Швейцарії (1920 р.), Англії та Голландії (1922–1924 рр.)

Після смерті Р. Штайнера відповідальність за освіту вчителів взяла на себе педагогічна колегія Штутгартської школи, якою в 1928 р. було створено перший центр підготовки – Семінар вальдорфської педагогіки (Seminar für Waldorfpädagogik) (другий центр з'явився лише в 1957 р. при Гетеанумі).

З урахуванням зауважень, які висловлював Р. Штайнер, було розроблено дворічний курс підготовки вчителів: упродовж першого року – теоретичне навчання та художні вправи; другий рік передбачав запрошення обмеженого кола відібраних претендентів і спрямовувався на практичний аспект підготовки через стажування в школі. Робота Семінару тривала до закриття школи націонал-соціалістами (1938 р.).

Після відродження вальдорфського руху в Німеччині був заснований заклад із педагогічної освіти (1945 р.), що є попередником нинішньої Вільної вищої школи м. Штутгарт – Семінару із вальдорфської педагогіки (Freie Hochschule Stuttgart – Seminar für Waldorfpädagogik) – антропософського приватного університету підготовки вчителів для вальдорфських шкіл (Freie Hochschule Stuttgart, 2024).

Програма дворічної підготовки базувалася на трьох однаково значущих стовпах – вивчення антропософських основ, введення в навчальну програму й методика викладання, заняття художніми вправами та передбачала навчання впродовж першого року на семінарі та стажування слухачів як помічників шкільних учителів на другому році. Така модель зазвичай застосовується й на інших семінарах із підготовки вчителів, зокрема, у м. Кіль та Гамбург (Rawson, 2020, р. 3).

Сьогодні Вільна вища школа м. Штутгарт здійснює бакалаврську та магістерську вальдорфську підготовку (Freie Hochschule Stuttgart, 2024). До того ж, цьому найбільш старішому й авторитетному вишу в галузі вальдорфської освіти німецькою державою надано статус додаткової посткваліфікації: оскільки для всіх учителів важливо мати визнану державою кваліфікацію на відповідному освітньому («бакалавр» або «магістр») рівні, тому випускна атестація й отримання диплому на право викладання у вальдорфських

школах у інших антропософських закладах вищої освіти здійснюються під патронатом Штутгартського семінару (Ionova & Ma, 2023, p. 65).

Відкриття центрів із підготовки вальдорфських учителів за межами Німеччини, як правило, відбувається за схожим алгоритмом: виникнення вальдорфської ініціативи (кола людей, які цікавляться антропософією та вальдорфською педагогікою); запрошення закордонних вальдорфських фахівців для участі у просвітницьких семінарах та конференціях, надання консультацій; створення вальдорфських освітніх закладів (дитячих садків і шкіл); отримання першими вчителями вальдорфської педагогічної освіти за рубежом.

Зі збільшенням популярності та попиту на вальдорфські заклади зростає й потреба у власних вальдорфських педагогах, що ініціює створення центру підготовки вчителів. Це знижує залежність від зарубіжних фахівців та надає додаткові можливості для розширення та зміцнення національного вальдорфського руху в країні.

Підготовка вальдорфських учителів здійснюється й у деяких академічних вишах світу (хоча це є, скоріш, виключенням). До таких вищих навчальних закладів відносяться: Аланус Університет мистецтва та соціальних наук (Alanus Hochschule für Kunst und Gesellschaft) (Німеччина), Університетський центр Ла Саль (Centro Universitario LaSalle) (Іспанія), Антіохійський університет (Antioch University) (США), Педагогічний коледж Девіда Йелліна (David Yellin College of Education) – Ієрусалимська академія вальдорфської підготовки (Ізраїль), Педагогічна школа Оклендського технологічного університету (Auckland University of Technology School of Education) (Нова Зеландія) (Uceda, 2015, p. 138).

Відзначимо, що програми підготовки вальдорфських учителів мають подвійну сертифікацію: з боку вальдорфського педагогічного руху та з боку органу, що регулює систему освіти кожної країни. Наприклад, освітні програми Інституту досліджень антропософії Західного узбережжя у Британській Колумбії (БК) (West Coast Institute for Studies in Anthroposophy in British Columbia (BC)) (Канада) схвалені Асоціацією вальдорфських шкіл Північної

Америци (Association of Waldorf Schools of North America – AWSNA), а також Відділенням незалежних шкіл Міністерства освіти (БК) (Independent Schools Branch of the BC Ministry of Education) та зареєстровані в Агенції приватних професійних навчальних закладів БК (Private Career Training Institutes Agency of BC) (Uceda, 2015, p. 138).

Подвійна сертифікація пов'язана з тим, що вальдорфська педагогіка прагне до інтеграції в офіційну систему освіти, а тому кожний вальдорфський заклад має сертифікати й акредитації, які вимагаються державними освітніми інституціями. З огляду на це, заслуговує уваги ініціатива такої організації, як Європейська мережа академічної педагогічної освіти Штайнера (European initiative in this regard is the European Network for Academic Steiner Teacher Education – ENASTE), що заснована в 2007 р. з метою налагодження співпраці між центрами вальдорфської педагогічної освіти й європейськими університетами та здійснює академічну акредитацію вальдорфських освітніх програм (European Network, 2024).

Вимоги до тих, хто вступає до центру вальдорфської вищої освіти, можуть значно відрізнятися в різних закладах, відповідно до статусу та змісту запроваджених програм. Так, для вступу до Педагогічної школи Оклендського технологічного університету (Auckland University of Technology School of Education), де вальдорфська освіта інтегрована у підготовку вчителів, необхідно мати відповідні вступні свідоцтва. Водночас вступ, наприклад, до Мадридського центру вальдорфської освіти й педагогіки (Centro de Formación en Pedagogía Waldorf in Madrid), що пропонує незалежний від отримання освітнього ступеню курс, передбачає попередню антропософську підготовку (Uceda, 2015, p. 139).

Як правило, до умов прийому студентів у центри вальдорфської педагогічної освіти входить з'ясування певних аспектів особистості майбутніх учителів. У зв'язку з цим абітурієнти мають надати свою автобіографію (або резюме), лист-рекомендацію, складають мотиваційний лист, проходять інтерв'ювання тощо.

Підготовка вальдорфських учителів здійснюється в різних формах: від очних програм бакалавріату й магістратури у п'ятнадцяти вищих навчальних закладах по всьому світу до освітніх курсів із частковою зайнятістю й без відриву від роботи і навіть онлайн-курсів (Rawson, 2020, р. 2).

Тривалість і форма підготовки, як правило, залежать від попереднього педагогічного й антропософського досвіду потенційного вальдорфського вчителя. Якщо людина має базову педагогічну освіту, то вона може пройти одно-дворічний курс підготовки для подальшої роботи класним учителем або вчителем-предметником. Якщо педагогічної освіти немає, то людина проходить основний курс упродовж чотирьох років (бакалавріат) (термін навчання в магістратурі – два роки) (Ionova & Ma, 2023, р. 65).

Загалом програми підготовки вальдорфських учителів мають структуру, що схожа з першим навчальним курсом, проведеним Р. Штайнером, та включають такі основні цикли:

- вивчення антропософської антропології як фундаменту вальдорфської педагогіки (образ людини, людська біографія та її семирічний ритм, освітня шкільна програма, дидактика та методика викладання, диференціація навчання з урахуванням конституції, темпераменту; специфічні терапевтичні завдання, засади та практика виховання фантазії, мислення, почуттів, волі, характеру тощо) та функціонування закладу (самоврядування школи, роль учительської колегії, робота з батьками тощо). Отже, курс підготовки вчителів можна концептуалізувати як процес «посвяти» в антропософію та вальдорфську педагогіку, через що вчитель отримує новий погляд на людину й її освіту;

- предметно-науковий цикл, спрямований на поглиблення розуміння окремих галузей викладання (мови, математика, історія, природознавчі дисципліни тощо) та їх ролі в формуванні та розвитку дитини;

- справи й робота у сфері різних видів мистецтва. Традиційно до таких занять відносяться: музика, акварельний живопис, малювання, ліплення з глини, евритмія та формування мовлення. Водночас використовуються й інші види мистецтва, зокрема, театральна імпровізація, лендарт тощо. Це, з одного

боку, забезпечує формування певних умінь (адже кожному вальдорфському вчителю треба вміти малювати крейдою, олівцями, аквареллю; ліпити, співати, грати на одному-двох музичних інструментах), а, з іншого боку, сприяє розвитку в особистості педагога сил духовно-душевного сприйняття, розуміння та творення.

Студенти зазвичай отримують рекомендації щодо самоосвіти та саморозвитку, беруть участь у виконанні проєктів, написанні різних статей тощо. Чільне місце посідає соціально-практична робота – у майстернях й саду, під час будівництва, проведення свят і екскурсій, конференцій і семінарів тощо.

Найважливіше значення має педагогічна практика – тритижневе стажування у школі (двічі на рік), що супроводжується рефлексією.

Принциповою особливістю вальдорфських навчальних семінарів є відсутність заліків та іспитів, оскільки отримання вальдорфської освіти не може бути зубрінням і фарбуванням істин з наступним складанням екзаменів. Семінар може тільки відкрити шлях, показати цілі, поставити завдання та запропонувати точки зору їх вирішення, пробудити усвідомлення взаємозв'язків освітніх та соціально-культурних питань, показати взаємне переплетіння та збагачення теорії та практики навчання. Усе інше – як внутрішні, так і зовнішні дії – безпосередньо залежать від самої людини. І якщо вона прийняла рішення бути вальдорфським педагогом, то екзамен і, насамперед, перед самою собою, вона буде тримати все подальше життя.

Отже, ті переконання й розширення знань, які отримує вчитель на навчальному семінарі, є лише точкою відліку в його роботі з дітьми.

Коли вчитель починає викладацьку діяльність у школі, важливу роль у його професійному зростанні, прирощуванні потенціалу має шкільна вчительська колегія, а також вальдорфська педагогічна спільнота загалом. Так, каналами розвитку культури генерації педагогічних знань, можливістю обміну цінним досвідом безперервної освіти є широкий спектр конференцій і з'їздів вальдорфських учителів. Найбільш значимою подією міжнародного руху є Всесвітня Вальдорфська конференція (World Waldorf Teacher's Conference), що

організується спільними зусиллями Міжнародного форуму шкіл Вальдорфа/Штайнера (International Forum of Waldorf Steiner Schools), Педагогічної секції Гетеануму (The Pedagogical Section of the Goetheanum) і Гаазького колу (The Hague Circle) та проводиться кожні чотири роки в Гетеанумі (Waldorf World List, 2022).

Обговорення. Спираючись на праці зарубіжних та вітчизняних дослідників, визначено особливості вальдорфської педагогічної освіти, а саме: відсутність заліків та іспитів, участь здобувачів у різних видах діяльності, зокрема, самоосвіті й саморозвитку, підготовка публікацій, виконання проєктів, стажування у школі та соціально-практична робота тощо.

Висновки. Отже, висвітлено процеси становлення та розвитку вальдорфської педагогічної освіти від вступного освітнього курсу для вчителів першої вальдорфської школи до сьогодення.

Розкрито специфіку функціонування закладів вальдорфської педагогічної освіти: подвійна сертифікація програм підготовки, високі вимоги до вступників, залежність форм та тривалості навчання від наявності базової педагогічної освіти, вальдорфського (антропософського) досвіду, обраної вчительської спеціалізації.

Схарактеризовано структуру програми підготовки вальдорфських учителів, що включає такі основні цикли: вивчення антропософської антропології як фундаменту вальдорфської педагогіки та самоврядування школи; предметно-науковий цикл, спрямований на поглиблення розуміння окремих галузей викладання й їх ролі у формуванні та розвитку дитини; справи й робота у сфері різних видів мистецтва (музика, акварельний живопис, малювання, ліплення з глини, евритмія та формування мовлення, театральна імпровізація, лендарт тощо).

Вважаємо педагогічно доцільним вивчення, творче осмислення та використання вальдорфського досвіду для вдосконалення вітчизняної системи педагогічної освіти, зокрема для підготовки вчителів для українських вальдорфських шкіл.

ЛІТЕРАТУРА:

- Іонова О. М. Роль особистості вчителя у вальдорфській школі. *Актуальні питання гуманітарних наук* : міжвузівський зб. наук. пр. молодих учених. Дрогобич: Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка, 2020. Вип. 27. Т.6. С.79–82.
- Іонова О. М., Лупаренко С. Є., Партола В. В. Тенденції становлення та розвитку вальдорфського руху в Україні. *Теорія та методика навчання та виховання*. зб. наук. праць. Харків: ХНПУ імені Г. С. Сковороди, 2021. Вип.50. С.75–86.
- Іонова О. М., Ма Лі. Підготовка вчителів музичного мистецтва для вальдорфських шкіл: досвід Німеччини. *Теорія та методика навчання та виховання*. зб. наук. праць. Харків: ХНПУ імені Г.С. Сковороди, 2023. Вип.54. С.61–73.
- Мальцева Н. Становлення вальдорфського учителя в Україні. *Дитина Waldorf*. 2017. URL : <http://dytynawaldorf.com.ua/articles-list/stanovlenie-wu/> (дата звернення 03.03.2024).
- Мезенцева О. І. Соціально-педагогічні основи гармонізації виховного середовища дитини в діяльності вальдорфських шкіл: автореф. дис. на здобуття наук. ступ. канд. пед. наук: спец. 13.00.05 «Соціальна педагогіка». К., 2019. 20 с.
- European Network for Academic Steiner Teacher Education (ENASTE). URL: <http://www.enaste.com/enaste.htm> (дата звернення 01.02.2024).
- Freie Hochschule Stuttgart – Seminar für Waldorfpädagogik. URL: <https://www.freie-hochschule-stuttgart.de/de/> (дата звернення 10.02.2024).
- Frielingsdorf V. Geschichte der Waldorfpädagogik. Von ihren Ursprung bis zur Gegenwart. Weinheim und Basel: Beltz Verlag, 2019. 445 s.
- Gabert E. Das Stuttgarter Lehrerseminar der deutschen Waldorfschulen II. Künstlerliche Tätigkeit. *Erziehungskunst*. 1957. Issue 21(12). P. 354–364.
- Jeuken M., Lutzker P. Lehrerbildung für Waldorfschulen: Das waldorfpädagogisches Studium. *Studienbuch Waldorfschulpädagogik* / A. Wiehl (Ed.). Bad Heilbrunn: Verlag Julius Kinkhardt, 2019. P. 292–306.
- Kiersch, Johannes. Freie Lehrerbildung. Zum Entwurf Rudolf Steiners (Vol. 11). Stuttgart: Verlag Freies Geistesleben, 1978. 85 s.
- Rawson M. A Theory of Waldorf Teacher Education. Part 1. Learning dispositions. *Research on Steiner Education*. 2020. Vol. 11. N. 2. P. 1–22.
- Shulman, Lee S. Signature Pedagogies in the Professions. *Daedalus*. 2005. Vol. 134. N. 3. P. 52–59.
- Soetebeer J. Bildende Erfahrungen als Methodenkonzeption der Lehrerbildung. *Lehrerbildung für Waldorfschulen* / H. Kern, T. Zdazil, & W. M. Götte (Eds.). Weinheim: Beltz Juventa, 2018. Pp. 116–130.
- Steiner R. Allgemeine Menschenkunde als Grundlage der Pädagogik (GA 293). Dornach/Schweiz: Rudolf Steiner Verlag, 1992, 256 S.
- Steiner Rudolf. Erziehungskunst Methodisch-Didaktisches (GA 294). Dornach/Schweiz: Rudolf Steiner Verlag, 1990. 196 S.
- Steiner Rudolf. Erziehungskunst Seminarbesprechungen und Lehrplanvorträge (GA 295). Dornach/Schweiz: Rudolf Steiner Verlag, 1984. 196 S.
- Steiner Rudolf. Konferenzen mit den Lehrern der Freien Waldorfschule in Stuttgart 1919 bis 1924. Erster Band. Das erste und zweite Schuljahr (GA 300 a). Dornach/Schweiz: Rudolf Steiner Verlag, 1975. 314 S.
- Uceda Patricia Quiroga Waldorf teacher education: Historical origins, its current situation as a higher education training course, and the case of Spain. *Encounters in Theory and History of Education*. 2015. Vol. 16. P. 129–145.
- Uhrmacher P. B. Uncommon Schooling: A historical look at Rudolf Steiner, Anthroposophy and Waldorf education. *Curriculum Inquiry*. 1995. Issue 25(4). P. 381–406.

Waldorf World List. Directory of Steiner-Waldorf Schools, Kindergartens and Teacher Education Centers worldwide (2022, September). 420 p. https://www.freunde-waldorf.de/fileadmin/user_upload/images/Waldorf_World_List/Waldorf_World_List.pdf (дата звернення 10.01.2024).

REFERENCES:

- Ionova, O. M. (2020). Rol osobystosti vchytelia u valdorfskii shkoli [The role of teacher's personality in Waldorf school]. *Aktualni pytannia humanitarnykh nauk*, 27(6), 79–82. (in Ukrainian).
- Ionova, O. M., Luparenko, S. Ye., & Partola, V. V. (2021). Tendentsii stanovlennia ta rozvytku valdorfskoho ruhu v Ukraini [The tendencies of formation and development of Waldorf movement in Ukraine]. *Teoriia ta metodyka navchannia ta vyhovannia*, 50, 75-86. (in Ukrainian).
- Ionova, O. M., & Ma Li. (2023). Pidhotovka vchyteliv muzychnoho mystetstva dlia valdorfskykh shkil: dosvid Nimechchyny [Training Music Teachers for Waldorf schools: the German Experience]. *Teoriia ta metodyka navchannia ta vyhovannia*, 54, 61-73. (in Ukrainian).
- Maltseva, N. (2017). Stanovlennia valdorfskoho uchytelia v Ukraini [Formation of Waldorf teacher in Ukraine]. *Dytyna Waldorf*. Retrieved from <http://dytynawaldorf.com.ua/articles-list/stanovlenie-wu/> (in Ukrainian).
- Mezentseva, O. I. (2019). Sotsialno-pedahohichni osnovy harmonizatsii vykhovnoho seredovyscha dytyny v diialnosti valdorfskykh shkil [Social-pedagogical bases of a child's educational environment harmonization in the Waldorf school practice]. *Extended abstract of candidate's thesis*. Kyiv: Institute of Educational Problems at National Academy of Educational Sciences of Ukraine (in Ukrainian).
- European Network for Academic Steiner Teacher Education (ENASTE) (n. d.). Retrieved from: <http://www.enaste.com/enaste.htm>
- Freie Hochschule Stuttgart – Seminar für Waldorfpädagogik. (n. d.). [Freie Hochschule Stuttgart – Seminar for Waldorf Education]. Retrieved from: <https://www.freie-hochschule-stuttgart.de/de/> (in German).
- Frielingsdorf, V. (2019). *Geschichte der Waldorfpädagogik*. [History of Waldorf education]. *Von ihren Ursprung bis zur Gegenwart*. Weinheim und Basel: Beltz Verlag (in German).
- Gabert, E. (1957). Das Stuttgarter Lehrerseminar der deutschen Waldorfschulen II. [The Stuttgart Teachers' Seminar of the German Waldorf Schools II]. *Künsterlische Tätigkeit. Erziehungskunst*, 21(12). P. 354–364 (in German).
- Jeuken, M. & Lutzker, P. (2019). Lehrerbildung für Waldorfschulen: Das waldorfpädagogisches Studium. [Schools Teacher training for Waldorf schools: The Waldorf teacher training programme]. In A. Wiehl (Ed.), *Studienbuch Waldorfschulpädagogik*. Bad Heilbrunn: Verlag Julius Kinkhardt, P. 292–306 (in German).
- Kiersch, Johannes & Freie Lehrerbildung. (1978). *Zum Entwurf Rudolf Steiners* [Rudolf Steiner's design]. (Vol. 11). Stuttgart: Verlag Freies Geistesleben, 11 (in German).
- Rawson, M. (2020). A Theory of Waldorf Teacher Education. Part 1. Learning dispositions. *Research on Steiner Education*, 11(2), 1–22.
- Shulman, Lee S. (2005). Signature Pedagogies in the Professions. *Daedalus*, 134(3), 52–59.
- Soetebeer, J. (2018). Bildende Erfahrungen als Methodenkonzeption der Lehrerbildung. [Educational experiences as a methodological concept for teacher training]. In H. Kern, T. Zdazil, & W. M. Götte (Eds.), *Lehrerbildung für Waldorfschulen* (pp. 116–130). Weinheim: Beltz Juventa (in German).
- Steiner, Rudolf. (1992). *Allgemeine Menschenkunde als Grundlage der Pädagogik (GA 293)*. [General anthropology as the basis of pedagogy (GA 293)]. Dornach/Schweiz: Rudolf Steiner Verlag (in German).
- Steiner, Rudolf. (1990). *Erziehungskunst Methodisch-Didaktisches (GA 294)*. [The Art of Education Methodical-Didactic (GA 294)]. Dornach/Schweiz: Rudolf Steiner Verlag (in German).

- Steiner, Rudolf. (1982). *Erziehungskunst Seminarbesprechungen und Lehrplanvorträge (GA 295)*. [Educational Art Seminar Discussions and Curriculum Lectures (GA 295)]. Dornach/Schweiz: Rudolf Steiner Verlag (in German).
- Steiner, Rudolf. (1975). *Konferenzen mit den Lehrern der Freien Waldorfschule in Stuttgart 1919 bis 1924. Erster Band. Das erste und zweite Schuljahr (GA 300 a)*. Dornach/Schweiz: Rudolf Steiner Verlag.
- Uceda, Patricia Quiroga (2015). Waldorf teacher education: Historical origins, its current situation as a higher education training course, and the case of Spain. *Encounters in Theory and History of Education*, 16, 129–145.
- Uhrmacher, P. B. (1995). Uncommon Schooling: A historical look at Rudolf Steiner, Anthroposophy and Waldorf education. *Curriculum Inquiry*, 25(4), 381–406.
- Waldorf World List*. (2022). Directory of Steiner-Waldorf Schools, Kindergartens and Teacher Education Centers worldwide (September). Retrieved from: https://www.freunde-waldorf.de/fileadmin/user_upload/images/Waldorf_World_List/Waldorf_World_List.pdf

Інформація про авторів:

Іонова Олена Миколаївна:

ORCID: <http://orcid.org/0000-0002-9306-5553>, доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри теорії і методики викладання природничо-математичних дисциплін у дошкільній, початковій і спеціальній освіті, Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди, вул. Валентинівська, 2, м. Харків, Україна 61166
e-mail: elenaionova25@ukr.net

Ма Лі:

ORCID: <http://orcid.org/0000-0002-1864-6198>, аспірантка кафедри освітології та інноваційної педагогіки, Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди, вул. Валентинівська, 2, м. Харків, Україна 61166
e-mail: 61821688@qq.com

Information about the authors:

Ionova Olena Mykolaivna:

ORCID: <http://orcid.org/0000-0002-9306-5553>, Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Head of the Department of Theory and Methodics of Teaching Natural-Mathematical Disciplines in Preschool, Primary and Special Education, H. S. Skovoroda Kharkiv National Pedagogical University, Valentynivska street, 2, Kharkiv, Ukraine 61166
e-mail: elenaionova25@ukr.net

Ma Li:

ORCID: <http://orcid.org/0000-0002-1864-6198>, Applicant for the third (educational and scientific) level of higher education of the Department of Educology and Innovative Pedagogy, H. S. Skovoroda Kharkiv National Pedagogical University, 2 Valentynivska Street, Kharkiv, Ukraine 61166
e-mail: 61821688@qq.com

Цитуйте цю статтю як: Іонова О. М., Ма Лі Вальдорфська педагогічна освіта: історія та сучасність. *Теорія та методика навчання та виховання*. 2024. № 56. С. 66-81.

DOI: <https://doi.org/10.34142/23128046.2024.56.05>

Дата надходження статті до редакції: 20.04.2024

Стаття прийнята до друку: 01.05.2024